

Müasir ərəb yazıçısı Mixail Nuayməninin novellalarındaki realizm haqqında

Aida İmanquliyeva

Mütərəqqi ərəb yazıçısı, görkəmli ictimai xadim Mixail Nuayməninin şüurlu həyatının ən əhəmiyyətli dövrü Rusiya ilə, rus mədəniyyəti və ədəbiyyatı ilə bilavasitə bağlı olmuşdur.¹ Təbiidir ki, bu əlaqə yazıçının gerçəkliyə münasibətinin, ictimai, ədəbi-estetik dünyagörüşünün formalaşmasına təsir göstərməyə bilməzdi.

Ədəbiyyatın böyük ictimai əhəmiyyətini dərk edən, cəmiyyətin güzgüsü olmaq etibarilə insan həyatını dəyişdirməsindəki rolunu yüksək qiymətləndirən M.Nuaymə öz yaradıcılığında da bu ideyaları təbliğ etmişdir.

M.Nuayməninin fikrincə, «ədəbiyyat həyatla sıx surətdə əlaqədar olmalı və həyatı məqsədlərə xidmət etməlidir. Ədəbiyyat o vaxt məqsədəuyğun olur və əhəmiyyət kəsb edir ki, insan həyatını əks etdirmiş olsun».²

Nuaymə yaradıcılığının bu ideyalar əsasında qurulması bilavasitə mütərəqqi rus ədəbiyyatının və görkəmli rus inqilabçı-demokrat yazıçıların təsiri altında olmuşdur.

M.Nuayməninin tələbəklik illəri Rusiyada irticanın fəallaşdığı bir dövrə təsadüf edirdi. Təbiətən insanpərvər Nuayməni istismarçıların özbaşınalığı və zülmü hiddətləndirirdi. O, sonralar yazmış olduğu xatirələrində ölkəni dilənçi vəziyyətinə salmış bir ovuc varlıqların törətdiyi ictimai ədalətsizliyi kəskin şəkildə ifşa və tənqid etmişdi: «Mənim həyatım bu ölkənin (Rusiyanın - İ.A.) həyatı ilə çox sıx bağlı idi. Bu ölkənin əhalisi kimi mən də imperatorun və onun qəddar əyanlarının dəhşətli təzyiqini hiss edirdim».³

Tələbələrin inqilabi mübarizəsinə qoşularaq çar mütəliqəsinə qarşı çıxış edən M.Nuaymə bir illiyə seminariyadan qovulur. İnqilabi hadisələrin təsiri altında M.Nuaymə "النهر المتجمد" («Donmuş çay») şeirini yazır. Bu şeirdə müəllif Rusiyanı baharın gəlməyini gözləyən donmuş çaya bənzədir. M.Nuaymə Rusiyanın xoşbəxt günlərə çıxacağına əmin idi:

Biz sənə inanırıq, inanırıq Rusiya,
Qəlbimizdə sönməyən alovlu bir inam var.
Sənin gözəl günlərin səs salacaq dünyaya
Bütün guşələrini bəzəyəcəkdir bahar.⁴

Böyük Oktyabr sosialist inqilabını M.Nuaymə sevinclə qarşıladı. Yazıçının fikrinə görə, bu inqilab «bütün dünyanı sarsıdan yeganə hadisə idi».⁵

M.Nuaymə Oktyabr inqilabı haqqında yazır: «Bu inqilab bəşəriyyət tarixində ən böyük inqilabdır. Dünya imperializmi onu hələ beşikdə ikən boğmağa səy edirdi. Lakin o, hələ beşikdə ikən özünü bir nəhəng kimi göstərdi. İnqilabın qələbəsi yalnız silah gücünə olmadı. Qılınc və tufəngdən daha güclü olan qüvvə də mövcud idi.

Bu qüvvə - inqilabın ədalətli olmasından doğan inam idi. Bu inqilab təkəcə Rusiya üçün deyil, bütün dünya üçün əhəmiyyətli idi. Çünki o, ilk dəfə olaraq həmişə ədalət və insan heysiyyətinin qorunmasını tələb edən zəhmətkeşləri əsrlik zülmədən qurtardı».⁶

Burada Nuaymə realizmini göstərməyə çalışmışıq. Nuaymə yaradıcılığının qiymətli cəhəti ondadır ki, o, bir realist yazıçı kimi, onu əhatə edən varlığı, cəmiyyəti və insanları həyatda olduğu kimi əks etdirir. Buna görə də Nuayməninin realist əsərləri ya-

¹1906-1911-ci illərdə M.Nuaymə Rusiyada Poltava şəhərində «Ruhani seminariyası»nda təhsil almışdır.

²236 ص، بيروت 1960، الجزء 1، ميخائيل نعيمة، سبعون، الجزء 1، بيروت 1960، ص 236

³253 ص، بيروت 1962، الجزء 3، ميخائيل نعيمة، سبعون، الجزء 3، بيروت 1962، ص 253

⁴M.Nuaymə. Livan novellaları, M., 1959, səh. 5.

⁵85 ص، بيروت 1957، من واشنطون، بيروت 1957، ص 85

⁶Yenə orada, səh. 100.

zığının öz qarşısına qoyduğu məqsəddən asılı olmayaraq həyat həqiqətlərini daim doğru və düzgün oxucuya çatdırır.

Məlum olduğu kimi, realizm uzun illərdən bəri əsl sənət və ədəbiyyatın əsas yaradıcılıq üsulu olmuşdur. Həyat həqiqətlərini düzgün əks etdirmək mütərəqqi yazıçılar üçün bir zəruriyyətə çevrilmişdir.

Ərəb ölkələrində realist ədəbiyyatın əmələ gəlməsi, bu sahədə atılan ilk addımlar, onun inkişaf yolu Avropanın mədəniyyətə müəyyən inkişaf mərhələsinə çatmış bir sıra ölkələrində, məsələn, Rusiyada və Fransada olduğundan fərqlidir.

Ərəb ölkələrində əsrlər boyu ədəbiyyatın əsas məzmununu ümumi, mücərrəd hadisələr, əfsanəvi qəhrəmanlıqlar, qəzəl, saray məclislərinin, meyin-məzənin, qadın gözəlliklərinin təsviri təşkil etmişdir. Belə bir ədəbiyyat hakim mövqə tutduğundan onun istiqamətini dəyişdirmək çox çətin idi.

Lakin həyatda inkişafın, yeniliyin qarşısını almaq mümkün deyil. XIX əsrdən realizm üsulu ərəb ədəbiyyatında da canlanmağa başladı.⁷ Bu sahədə ilk addımları Qərbi Avropa və rus ədəbiyyatının təsirini özündə daha çox əks etdirən, xalq həyatını cəsarətlə ərəb ədəbiyyatına gətirən, ədəbiyyatda sadəlik, təbiilik və həqiqətpərəstliyi əsas bədii meyar kimi qəbul edən məhcər şair və nasirləri atmışlar. Mühacirətdə olan belə ərəb yazıçıları, demək olar ki, ərəb ədəbiyyatında tənqidi realizmin əsasını qoymuşlar.

Uzun illər boyu mühacirətdə olmuş görkəmli ərəb yazıçısı Cübran Xəlil Cübran (1883-1931) və onun qələm dostları ədəbiyyatda mühüm müasir mövzulara toxunmuşlar. Onlar həyat həqiqətlərindən uzaq cansız surətlərlə dolu, köhnə mücərrəd əsərlərə qarşı çıxmış və qələm sahiblərini də bu yola çağırmışlar. Cübran və onun qələm dostları deyirdilər ki, xalqın ictimai ədalətsizliklər altında əzildiyi, qadınların hüquqdan məhrum olduqları, müstəmləkəçilik zülmü arşə çatdığı və bütün bu geriliyə, eybəcərliklərə qarşı mübarizə aparıldığı bir dövrdə əsl realist əsərlər yaranmalıdır. Bu əsərlər həyat həqiqətlərini əks etdirməli, onların məzmununun dolğunluğuna və kamilliyinə daha çox fikir verilməlidir. Məhz bu zaman yaranmış bir sıra əsərlər, xüsusən Cübran Xəlil Cübranın azadlıq himni kimi səslənən, ərəb ölkələrində əsrlərdən bəri hakim olan ətəlat və xurafata qarşı çıxan hekayə və romanları, Əbd əl-Məsih Həddadın (1890-1957) ərəb mühacirlərinin Amerikadakı ağır həyat şəraitini təsvir edən, Mixail Nuaymənin ərəb kəndində həyat və məişətin canlı lövhələrini əks etdirən hekayələri ərəb ədəbiyyatı tarixinə realist əsərlər nümunəsi kimi daxil olmuşdur.

⁷ Qeyd etmək lazımdır ki, hələ XIX əsrdən əvvəl də klassik ərəb ədəbiyyatında realizm üsürlərinə rast gəlmək olurdu.

Mühacirətdə olmuş bir sıra ərəb yazıçıları öz yaradıcılıqlarındakı yeni üslub və prinsipləri ilə sxolastik, qəzəl ədəbiyyatının yerinə, yeni həyatla səsleşən bir ədəbiyyat yaratdılar. Bu ədəbiyyat köhnəliyə qarşı çıxan, daim inkişafda olan gerçəkliyi əks etdirən ədəbiyyat idi. Məhcər yazıçıları öz yaradıcılıqları ilə ərəb ədəbiyyatına dərin məzmun, fikir yeniliyi, humanizm, xəlqilik, əsl insani hisslər gətirdilər.

Məhcər ədəbi məktəbinin nümayəndələrindən biri olan Mixail Nuaymənin yaradıcılığı bu cəhətdən çox səciyyəvidir və buna görə də əsasən onun novellaları üzərində dayanmaq istəyirik.

M.Nuaymə 1889-cu ildə Livanda Biskəntə adlanan kiçik bir kənddə, kəndli ailəsində anadan olmuşdur. O, ilk təhsilini burada almış, sonra əyalət mərkəzində yaranmış rus müəllimlər seminariyasını bitirmiş və təhsilini davam etdirmək üçün 1906-cı ildə Rusiyaya gəlmiş, Poltava şəhərində Ruhani seminariyasında beş il oxumuşdur. Rusiyada təhsilini bitirdikdən sonra Nuaymə bir sıra xarici ölkələrdə olmuşdur. O, ABŞ-da ərəb yazıçılarının الرابطة القلمية («Qələmlər cəmiyyəti», 1920-1932) adlı ədəbi birliyinin təşkilində yaxından iştirak etmişdir. Böyük Oktyabr inqilabından sonra Nuaymə iki dəfə Sovet İttifaqında olmuş, hazırda Livanda öz doğma kəndində yaşayıb-yaradır.

Mixail Nuaymə azad fikirli, mütərəqqi və realist bir yazıçıdır. Həyat həqiqəti prinsiplərini gözləmək, hadisələrin, insanların, xarici aləmin, təbiətin təsvirində bu prinsiplərə riayət etmək Nuaymənin yaradıcılığı üçün xarakterikdir.

Nuaymə ərəb ədəbiyyatı tarixində mahir hekayəçi kimi məşhurdur. Nuaymənin hekayələrinin əsas məziyyəti də onların məhz real həyatı əks etdirməsindədir. Yazıçı novellalarında müxtəlif mövzulara toxunur: o, dinin və mövhumatın qurbanı olan həmvətənlərinin həyatını ürək yanğısı ilə təsvir edir, köhnə adətləri və zərərli ənənələri, hətə də Livanda hökm sürən mühafizəkarlıq və cəhaləti tənqiddə tutur, mənsəb və şöhrət düşkünlərinin miskinliyini və kütlüyünü ifşə edir, qadın hüquqsuzluğuna qarşı çıxır, Amerikada yaşayan mühacir ərəblərin ağır və fərəhsiz həyatını göstərir. Nuaymə öz novellalarında kübar şəxsiyyətlərin deyil, sadə əmək adamlarının, başqa sözlə desək, «kiçik» adamların həyatının təsvirinə daha çox yer vermişdir. Onun novellalarında bu adamların sadə yoxsul məişətindən verilən lövhələr oxucunu hədsiz təsirləndirir. M.Nuaymənin yaradıcılığı üçün səciyyəvi olan xüsusiyyətlərdən biri də odur ki, ədib bu «kiçik» adamların həyatından bəhs edən hekayələrdə qəhrəmanları və onlarla bağlı olan hadisələri bütün ictimai həyatın, cəmiyyətin yaşayış tərzinin fonunda təsvir edir. Buna görə də onun həcmcə kiçik olan hekayələrində təsvir edilən hadisələrlə yanaşı cəmiyyətin ümumi həyat tərzini, ictimai quruluşun qüsurları da oxucunun gözü qarşısında canlanır.

M.Nuaymə öz novellalarında mülkədarların mərhəmətinə ümid bağlayan sadələvh, lakin təbiət və insaniyyətcə öz ağalarından çox-çox alicənab və üstün olan kəndlilərin, şəhər yoxsullarının tələbə və məktəblilərin gözəl obrazlarını yaratmışdır.

Müasir ərəb ədəbiyyatşünası İbrahim Əbd əl-Huri Nuaymə novellalarındakı obrazlar haqqında deyir: «Nuaymənin hekayələrinin qəhrəmanlarına hər yerdə - kafələrdə qalmaqal salanların, çöllərdəki çobanların, evdə oturan qiybətçi qadınların, bağda ağaclara qulluq edən bağbanların, quş yuvalarını dağıdan oğlan uşaqlarının, təbiəti sevənlərin, işsizlərin, avaraların, yağışın və küləyin altında küçələrdə veyllənən bədbəxtlərin arasında rast gəlmək olar».⁸

Nuaymənin «اكابر» («Kübarlar»)⁹, «صائق» («Sadıq»)¹⁰, «هدية» («Hədiyyə»)¹¹, «ابو بطه» («Əbu Batta»)¹², «يذوب الجليد» («Buz əriyəcək»)¹³, «اصفر» («Sarı köpək dişi»)¹⁴, «ثائران» («İki üsyançı»)¹⁵, «انئاب» («Mənim dostum Əbu Qafar»)¹⁶, «صديقي ابو الغفار» («Arıq»)¹⁷ adlı və s. hekayələri məhz kiçik adamların həyatından bəhs edir. Bu hekayələr reallığı,

inandırıcılığı, təbiiliyi ilə oxucunu valeh edir. Oxucu bu əsərlərin süjetinə elə bağlanır ki, təsvir edilən əhvalatlara həqiqətdə olmuş hadisələr kimi baxır.

«Sadıq» hekayəsində həmişə doğru danışan Sadığın bədbəxtliyi, «Kübarlar» hekayəsində avam Əbu Rəşid və Ümm Rəşidin ağır vəziyyəti, «Hədiyyə» hekayəsində yoxsul Məsudun faciəsi çox inandırıcı və real şəkildə təsvir olunmuşdur. Öz sərəvətinə arxalanan vəkillərin azgınlığı, mədəniyyətsiz ağaların hökmranlığı, oğruluq, əyrilik və ikiüzlülük kimi iyrenc sifətlər, Nuaymənin hekayələrində, təkcə həmin adamların eybəcərlikləri kimi deyil, həm də burjua cəmiyyətinin mahiyyətindən doğan qüsurlar kimi təsvir edilir.

Bu cəhətdən «Sadıq» hekayəsi çox səciyyəvidir. Həmin hekayənin əsas məzmununu yoxsul bir fəhlə olan Sadığın doğru danışdığı üçün başına gələn bədbəxtliklər təşkil edir.

Sadıq bir parça çörək pulu qazanmaq üçün olmazın əziyyətlərə qatlaşır, müxtəlif peşələrə əl atır. O, nökrə olur, yük daşıyır, ərbaqların əkin yerini şumlayır. Lakin düzlüyü sevdidi, riyakarlıq etmədiyi, yalan danışmadığı üçün hər yerdə işdən qovulur. Sadıq böyük zəhmət və məhrumiyyətlər hesabına sənət öyrənir, sürücü olur. Nuaymə göstərir ki, burjua cəmiyyətində bu cür sənət sahibləri də yaşaya bilmir, varlıların qurbanı olurlar.

Sadıq bir sahibkarın maşınıni sürür. Sahibkar maşını özü idarə edərəkən bədbəxt hadisə baş verir. Bir uşaq maşının altında qalib ölür. Lakin sahibkar bütün günahı sürücünün üstünə atır. Sadığı tutub onillik həbsxana cəzasına məhkum edirlər. Sadıq bu cür ədalətsizliyə tab gətirməyib həbsxanada özünü öldürür. Onun cibində üzərində¹⁸ «تبادل نيا لا مجل فيها»¹⁹ («Lənətə gəlsin o dünya ki, orada sadıqlar»¹⁹ üçün yer yoxdur») sözləri yazılmış bir parça kağız tapırlar.

Sadığın başına gələn fəlakəti, onun mənəvi aləmini açıb göstərməklə müəllif yaşadığı cəmiyyətdəki haqsızlığı, ədalətsizliyi, zəhmətkeş insanın hüquqsuzluğunu, məhkəmə orqanlarının, dövlət məmurlarının satqınlığını, vicdansızlığını üzə çıxarmağa nail ola bilir.

Nuaymənin «Kübarlar» hekayəsi də çox səciyyəvidir. Bu hekayənin qəhrəmanları Əbu Rəşid və Ümm Rəşidin bütün hərəkətlərində yazıçı Şərqdə mövcud olan əlaməti təsvir edib, kəskin surətdə qamçılaya bilmişdir.

Ümm Rəşid və Əbu Rəşid ailə başçısıdırlar, ata və anadırlar. Onlar öz təbiətləri etibarilə təmiz və namusludurlar, öz əməkləri ilə dolanıb, heç kəsə pislik

⁸ 11 ابراهيم عبد الحوري. تحت المهجر، بيروت 1960، ص. 11

⁹ 7 ميخائيل نعيمة، اكابر، بيروت 1952 ص. 7

¹⁰ Yenə orada, səh. 79

¹¹ Yenə orada, səh 105

¹² 7 ميخائيل نعيمة، ابو بطه، بيروت 1959 ص. 7

¹³ Yenə orada, səh 97.

¹⁴ Yenə orada, səh. 124.

¹⁵ Yenə orada, səh. 106.

¹⁶ Yenə orada, səh. 117

¹⁷ Yenə orada, səh. 87.

¹⁸ 78 ميخائيل نعيمة، اكابر، بيروت 1952 ص. 78

¹⁹ «Sadıqlar» sözü ilə yazıçı həm sürücü Sadıq kimi hüquqsuz, məzlum adamları, həm də «sadiq» sözünün mənasını verən düzgün, doğru danışan sədaqətli adamları nəzərdə tutur.

etmirlər. Yeganə balalarını çox sevirlər. Ümm Rəşidin və Əbu Rəşidin bədbəxtliklərini yazıçı onların məhz avamlıqlarında və sadələvhlüklərində görür.

Nuaymə kəndlilərin həyatını çox böyük məhəbbət və hüsn-rəğbətlə təsvir edir. Onun novellalarındakı kəndlilər əsas etibarilə başibəlalı və aciz insanlardır. Onlar ədalətsizliyə qarşı mübarizəyə qalxa bilmirlər. Əbu Rəşid və Ümm Rəşid də belə kəndlilərdəndir. İl quraqlıq keçir, onlar sahibkara olan borclarını ödəyə bilmirlər. Onların oğlu balaca Rəşidin xoruzdan və keçi balasından başqa bir oyuncağı yoxdur. Rəşid bu heyvanları canından artıq sevirdi. Cavan ağa öz arvadı və qızı ilə onlardan borclarını tələb etmək üçün gəldikdə, Rəşidin xoruzu və çəpişi kübar qızının xoşuna gəlir, onlar xoruzu və çəpişi götürüb aparırlar. Ümm Rəşid və Əbu Rəşid bilirlər ki, bu hadisə Rəşidə pis təsir edəcək, onu kədərləndirəcəkdir. Lakin nə ata, nə də ana öz etiraz hissini bürüzə verə bilirlər, çünki ağaların özləri kimi, onların balaca qızı da «kübardır», kübarların isə dediyi qanun olmalıdır.

Nuaymə «kübarların» belə ədalətsizliyini məzlum xalq üçün müdhiş bir zülm kimi təsvir edir.

معه و ديك و "هدرت السيارة و انطلقت تنهب الارض نهبا، و
عاد أبو رشيد و لا جدى اذا ذاك ادرك رشيد ماجرى و استفاق
كمن كان فى عيبوبة و طفق يعدو فى اثر السيارة بطل
ما فى سياقيه من قوه و سرعة و هو يصيح كالمذبذب:
- عفريت، يا عفريت..... سلطان، يا سلطان! و كانت السماء
تسمع السراخ و يردد صدها " .
الوادى²⁰

«Maşın uğuldadı, yerindən tərpəndi və sürətlə getdi. Rəşid xoruzsuz və çəpişsiz qayıtdı. Rəşid ancaq indi nə baş verdiyini anladı, o, elə bil ki, yuxudan ayıldı. Rəşid öz kiçik ayaqlarının var qüvvəsi və sürəti ilə maşının dalınca qaçaraq dəlicəsinə qışqırırdı:

- İfrit!.. Sultan!..²¹

Bu qışqırıqlar səmayə qalxır, vadi əks-səda verir»

Müəllif hekayəni belə bir sonluqla qurtarmaqla nəinki iki ictimai sinif arasında böyük ziddiyyəti, həm də «kübarlar» təbiətinin yırtıcılığını və vəhşiliyini ifşa edir.

Nuaymənin «Əbu Batta» hekayəsində Əbu Bata adlı bir hambalın həyatı təsvir olunur. Bu, ərəb ölkələrinin liman şəhərlərindəki hambaların tipik obrazıdır.

80 yaşlı hambal Əbu Bata qəpik-quruş qazanmaq üçün cavanların belə qüvvəsi çata bilməyən yükü qaldırır və həmin yükün altında da ölür.

Bu, hadisənin yalnız zahiri, əhvalat tərəfidir. Əbu Battanın faciəsi minlərlə onun kimi hambalın faciəsidir. Nuaymənin dediyi kimi, Əbu Bata

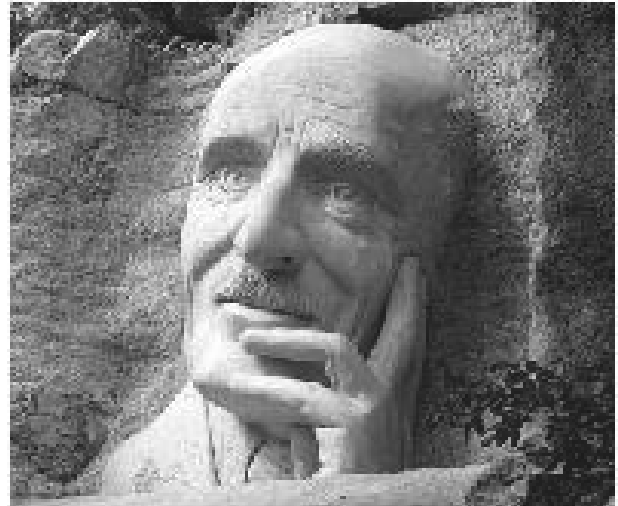
«həyatın künc-bucağında daldalanan yoxsul zəhmət adamlarından biridir. Əslində isə şəhər və limanların bütün ticarət həyatının ağırlığı onların çiyinlərinə və bellərinə düşür. Buna baxmayaraq, tacirlər onlara nifrət edir, onları insan yerinə qoymur, barmaqlarının tozu belə hesab etmirlər».²²

Nuaymə bu qoca hambalın taleyinin olduqca real təsvirini verməklə oxucunu düşündürür, onun hissənə, mənəvi aləminə təsir edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Nuaymə adlarını çəkdiyimiz hekayələrində Sadıq, Əbu Bata, Əbu Rəşid, Ümm Rəşid və digər bu kimi şəxsləri onların avamlığına, sadələvhlüyinə, bacarıqsızlığına baxmayaraq, məhəbbət və hörmətlə qələmə alır.

Tənqidi realizm Mixail Nuaymənin başqa mövzularda olan hekayələrində də açıq-aydın gözə çarpır.

Şərq aləmində qadınların hüquqsuz həyatını təsvir edən hekayələrində ədibin əsas tənqid hədəfi din və xurafatdır. Belə ki, qadın bütün Şərqdə olduğu kimi, yazıçının vətəninə də hüquqsuz məxluq idi. Qadın yad kişi ilə danışa bilməz, o, üzü örtülü gəzməlidir, hətta duanı da oxuyarkən səsinə yavaş-

dan çıxarmalıdır, çünki onun duasının səsinə yad kişi eşitsə, guya, dua Allaha gedib çatmaz.

Qadınların belə hüquqsuz vəziyyətini qələmə almağı Şərqin bir çox yazıçıları özləri üçün vəzifə hesab etmişlər. Bir sıra azərbaycanlı, hind, İran, türk yazıçıları kimi, M.Nuaymə də öz əsərlərində qadın hüququnu müdafiə etməyə qalxmış, onların köləlik vəziyyətini bütün çıpaqlığı ilə göstərmişdir. Müəllif belə qadınları köhnəliyin mənəşəsindən hələ xilas ola bilməmiş qurbanlar adlandırmışdır.

«سنتها الجديدة» («Onun yeni ili»)²³ adlanan hekayədə Nuaymə bədbəxt bir ananın taleyini təsvir edir. Bu hekayədə bütün Şərq aləminə xas olan bir məsələyə - oğlan və ya qız uşağının doğulması məsələsinə toxunulmuşdur.

²⁰ ميخائيل نعيمة، اكابر، ص. 17

²¹ «İfrit» xoruzun, «Sultan» çəpişin adlarıdır.

²² ميخائيل نعيمة، ابويطة، ص. 7

²³ ميخائيل نعيمة، كان و كان، بيروت، 1939، ص. 40

Yenicə doğulmuş körpəni qız olduğu üçün atası aparıb diri-diri meşədə basdırır, arvadını isə döyüb ac saxlayır, qadını dəli olmaq dərəcəsinə çatdırır.

Qadınlara feodal münasibətin təzahürü olan belə hadisələrə yalnız hekayədə təsvir olunan Yarub kəndində deyil, Livanın bütün kəndlərində, hətta bütün islam dünyasında bu və ya digər şəkildə təsadüf etmək mümkündür.

«العاقِر» («Sonsuz») ²⁴ adlandırdığı başqa bir hekayəsində isə müəllif Cəmilə adlı bir qadının sonsuzluğuna «Allah» tərəfindən göndərilmiş ağır bir cəza, günah, qəbahət kimi baxanları tənqid, Cəmiləni isə müdafiə edir.

Nuaymə Cəmilənin başına gələn hadisəyə qarşı üsyankarlıqla çıxış edir, qadına yalnız «uşaqların anası kimi, özündən sonra nəsil qoyub getməli olan dişi bir şəxsiyyət kimi baxan» cəmiyyətə nifrətlər yağdırır.

Adları çəkilən hər iki hekayədə və bu mövzularda yazılmış «كسر الخصى» («Çəkicin səsi») ²⁵, «عدو النساء» («Qadınlara düşməni») ²⁶, «هدية حيز بون» («Cadugər qadının hədiyyəsi») ²⁷ hekayələrində müəllif göstərir ki, əsrlər boyu davam edən qadın hüquqsuzluğu nəticəsində Cəmilə və onun kimi başqa qadınlar zavallı, köməksiz bir vəziyyətə düşmüşlər.

Həyatın realistikə təsviri və realist əhvali-ruhiyyə Nuaymənin mühacirətdə olan ərəblərin həyatından bəhs edən hekayələrində özünü aydın göstərir. Misal üçün, «ساعة كوكو» («Qu-qu» saati) ²⁸, «البكالورية» («Bakalavr dərəcəsi») ²⁹ hekayələrini göstərmək olar.

Nuaymənin realist hekayələri silsiləsinə Livan kəndlərində əhalinin həyat və məişət tərzini əks etdirən hekayələri də daxildir. «مصرع ستوت» («Səttutun ölümü») ³⁰, «عسفور و انسان» («Sərçə və insan») ³¹, «دجاجة أم يعقوب» («Ümm Yaqubun toyuğu») ³² və s. hekayələrində müəllif ərəb kəndlərindəki hadisələri, əhvalatları və mənzərələri real şəkildə təsvir etmək üçün təsirli və mənalı boyalardan məharətlə istifadə etmişdir.

«Səttutun ölümü» hekayəsində Səttut adlı xəbis, hiyləgər bir qarının bəd əməllərindən bəhs olunur. O, xəbərçi, sözgəzdiren, aravuruşduran qadınların tipik bir surətidir.

Hekayədə Səttutun bütün çirkinlikləri ifşa edilir. Müəllif çox haqlı olaraq belə bir qadının taleyini faciəli ölümlə tamamlayır.

²⁴ Yenə orada, səh 55.

²⁵ ميخائيل نعيمة، اكابر، ص. 29

²⁶ Yenə orada, səh 57

²⁷ ميخائيل نعيمة، ابوبطة، ص. 169

²⁸ ميخائيل نعيمة، كن و كان، ص. 7

²⁹ ميخائيل نعيمة، ابوبطة، ص. 71

³⁰ ميخائيل نعيمة، اكابر، ص. 19

³¹ Yenə orada, səh 57

³² ميخائيل نعيمة، ابوبطة، ص. 45

Kənd həyatı ilə yaxınlıq, kəndlilərlə tez-tez görüşmək, onların yaşayışını müşahidə etmək ədibə yuxarıda adlarını çəkdiyimiz hekayələrdə tipik, maraqlı surətlər silsiləsi yaratmağa imkan vermişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, indi ərəb ölkələrində baş verən ictimai-siyasi hadisələr fonunda bu hekayələrin təsir və tərbiyə qüvvəsi xüsusilə böyükdür.

M.Nuaymə yaradıcılığında realizmi yüksək mərhələyə qaldıran cəhətlərdən biri də onun əsərlərindəki orijinallıq və gözəl sənətkarlıq xüsusiyyətləridir.

Nuaymənin hekayələrində realizm, xüsusilə tənqidi realizm ona görə qüvvətlidir ki, yazıçı yaşadığı dövrün hadisələrini, ölkədəki təzadları, xalqın həyat tərzini yaxşı bilir, onları realistikə təhlil və tənqid etməyi bacarır. Yazıçının bu müvəffəqiyyətlərinin səbəblərindən biri də onun klassik dünya ədəbiyyatının zəngin təcrübəsindən və ölməz nümunələrindən bənarıqla istifadə edə bilməsidir.

Nuaymə yaradıcılığının bu keyfiyyətinə onun rus klassik ədəbiyyatını yaxşı bilməsi və Belinski, Qoqol, Çexov yaradıcılığı da təsir göstərmişdir. Adları çəkilən yazıçılar kimi, Nuaymə də həyatın eybəcərliklərini düzgün təsvir edir və oxucuda bunlara qarşı nifrət, mübarizə hissi oyadır.

Nuaymənin novellalarının təhlili aşağıdakı nəticəyə gəlməyə əsas verir. Ədibin tənqidi realizminin əsasını nəcib ideallar, vətənpərvərlik, öz əzizlərinə xalqına hüsn-rəğbət, həyatda müsbət hadisələri daha çox görmək arzusu və gələcəyə inam təşkil edir.

Hazırda yaşayıb-yaratmaqda olan Mixail Nuaymənin realist ruhlu hekayələri yeni dirçəliş yoluna qədəm qoymuş ərəb ölkələri xalqlarının həyatı, mədəni inkişafı, azadlıq mübarizəsi üçün mühüm əhəmiyyətə, böyük təsir qüvvəsinə malikdir. Ədibin bitkin, yığcam, məna üstünlüyü ilə yazılmış realist əsərləri ərəb ədəbiyyatı və mədəniyyəti xəzinəsini daha da zənginləşdirir.

Aida İmanquliyeva

On the realism in contemporary Arab writer Mikhail Naima's novellas

Summary

The precious aspect of progressive-minded Arabian writer and public figure Mikhail Naima's creativity is that, being a realist writer, he describes the surrounding world, society, and humans as they are in real life. Owing to this peculiarity Naima's realistic works, regardless of an aim that the author has in view, always let the readers have the reality of life, straightforwardly. Namely, these characteristics of the writer's novellas are being examined in this article.